

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1.9934

ک. ظهی

۱۳۸۷

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه دوره‌ی کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث

۸۷۵۲ / ۱۸ / ۸۸

بررسی روش تفسیری علامه بلاغی در آلاء الرحمن

رقیه کاظمی تبار

استاد راهنما:

دکتر محمدعلی لسانی فشارکی

معاونت اطلاع‌رسانی و ارتباطات
شماره ۱۳۸۸ / ۱۱ / ۱۴

۱۳۸۸ / ۱۱ / ۱۴

آبان ۱۳۸۷

۱۰۹۹۳۶

تأییدیه اعضای هیأت داوران حاضر در جلسه‌ی دفاع از پایان‌نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیأت داوران، نسخه‌ی نهایی پایان‌نامه‌ی خانم رقیه کاظمی تبار تحت عنوان « بررسی روش تفسیری علامه بلاغی در آلاء الرحمن » را از نظر فرم و محتوا بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه‌ی کارشناسی ارشد، پیشنهاد می‌کنند.

اعضای هیأت داوران:

دکتر محمدعلی لسانی فشارکی

۱-استاد راهنما

دکتر محمدعلی مهدوی‌راد

۲-استاد مشاور

دکتر کاظم قاضی‌زاده

۳-استاد ناظر

دکتر نصرت نیل‌ساز

۴-استاد ناظر

۵-نماینده‌ی شورای تحصیلات تکمیلی
دکتر کاظم قاضی‌زاده

دستورالعمل حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی دانشگاه تربیت

مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیات علمی، دانشجویان، دانش آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهشهای علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرحهای تحقیقاتی که با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد ذیل را رعایت نمایند:

ماده ۱- حقوق مادی و معنوی پایان‌نامه‌ها / رساله‌های مصوب دانشگاه متعلق به دانشگاه است و هرگونه بهره‌برداری از آن باید با ذکر نام دانشگاه و رعایت آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های مصوب دانشگاه باشد.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه / رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و استاد راهنما مسئول مکاتبات مقاله باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه / رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب حاصل از نتایج پایان‌نامه / رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با مجوز کتبی صادره از طریق حوزه پژوهشی دانشگاه و بر اساس آئین‌نامه‌های مصوب انجام می‌شود.

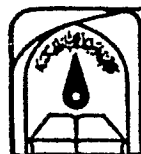
ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه / رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق حوزه پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این دستورالعمل در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۱۳۸۴/۴/۲۵ در شورای پژوهشی دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب لازم‌الاجرا است و هرگونه تخلف از مفاد این دستورالعمل، از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری می‌شود.

نام و نام خانوادگی

امضاء

رفیق کاظمی

بسمه تعالی

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱ در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲ در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند:
(کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد / رساله دکتری نگارنده در رشته
که در سال در دانشکده دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم / جناب
آقای دکتر ، مشاوره سرکار خانم / جناب آقای دکتر ، مشاوره سرکار
خانم / جناب آقای دکتر از آن دفاع شده است.)

ماده ۳ به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴ در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵ دانشجوی تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل ونجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶ اینجانب رقیه کاظمی تبار دانشجوی رشته علوم قرآنی و حدیث مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضا:

رقیه کاظمی تبار

۸۷/۱۰/۲۹

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه دوره‌ی کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث

بررسی روش تفسیری علامه بلاغی در آلاء الرحمن

رقیه کاظمی تبار

استاد راهنما:

دکتر محمدعلی لسانی فشارکی

استاد مشاور:

دکتر محمدعلی مهدوی راد

آبان ۱۳۸۷

تقدیم به:

استاد گرامی، جناب حجت الاسلام مهدوی راد؛
که خوب زیستن را در کلاس درس تفسیرش آموختم.

تشکر و قدردانی

بر خود لازم می‌دانم تا زحمات این عزیزان را ارج نهم:

پدر و مادر دلسوزم که نمی‌توانم محبت بی‌انتهایشان را به تمامی پاس گویم؛

همسر مهربانم که با شکیبایی، مشوق و راهنمایم در این پژوهش بودند؛

استاد بزرگوار جناب دکتر لسانی فشارکی که با راهنمایی‌های عالمانه‌ی خویش مرا از آغاز

تا انجام این پژوهش همراهی نمودند؛

استاد بزرگوار حجت الاسلام مهدوی راد که با نقادی‌های عالمانه‌ی خویش مرا در نگارش

این اثر همراهی نمودند؛

استاد بزرگوار جناب دکتر قاضی‌زاده که در کلاس‌های درس، روحیه پژوهش را در من

زنده کردند؛

استادان بزرگوار: سرکار خانم دکتر غروی؛ حجت الاسلام سیدمحمدباقر حجتی و حجت

الاسلام شکوری که از کلاس‌های درس ایشان بهره‌ها گرفتم.

چکیده

آلاء الرحمن فی تفسیر القرآن، تالیف علامه محمد جواد بلاغی از تفاسیر شیعی قرن چهاردهم است که شامل تفسیر سوره‌های حمد، بقره، آل عمران و بخشی از سوره نساء است. این تفسیر، تفسیری عقلی - اجتهادی است که مفسر در آن، ضمن استناد فراوان به روایات فریقین و بررسی سند و متن آنها، از سایر منابع همچون آیات قرآن، سیاق آیه، واژگان، قواعد صرف و نحوی و... نیز بهره گرفته است. و با تدبر و تحلیل، به ارائه تفاسیر ادبی، کلامی، فقهی، اجتماعی و... پرداخته است.

مفسر در بیان مطالب، روشی میان‌گزیده‌گویی و تفصیل را در پیش گرفته است؛ بدین معنا که علاوه بر آنکه ذیل بسیاری از آیات، تفسیری گزیده و در عین حال پربار و استوار ارائه کرده است، در برخی مواقع - مانند تفسیر آیات الاحکام و آیات مربوط به فضایل اهل بیت (ع) - نیز ضرورت دیده به تفصیل، سخن بگوید.

نگاه نقادانه و تحلیل‌گر مفسر به سخنان و نظرات دیگران، سبب شده نمونه‌های فراوان از نقد و ردّ نظرات سایرین را در سراسر تفسیر نظاره‌گر باشیم.

در مقدمه‌ی تفسیر، مطالب متقن و بدیعی درباره‌ی موضوعات علوم قرآنی همچون اعجاز، تحریف، قرائت و... آمده است. علاوه بر آن، مطالعه‌ی مطالب ذیل تفسیر آیات نیز، خواننده را با دیدگاه‌های مفسر درباره برخی از مباحث علوم قرآنی همچون نسخ، انشاء و محکم و متشابه آشنا می‌سازد.

استواری مطالب علوم قرآنی، همچنین نوآوری‌های مفسر در برخی از موضوعات علوم قرآنی سبب شده این مطالب مورد توجه قرآن‌پژوهان پس از وی قرار گرفته و در آثار خود به آن استناد کند.

واژگان کلیدی: *آلاء الرحمن فی تفسیر القرآن*، محمد جواد بلاغی، تفسیر شیعی، روش‌های تفسیری، علوم قرآنی.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱
پیشینه تحقیق.....	۱
اهداف تحقیق.....	۲
سوالات اصلی تحقیق.....	۳
فرضیه‌های تحقیق.....	۳
مواد و روش انجام تحقیق.....	۳

فصل اول : عصر و زندگی‌نامه علامه بلاغی

۱-۱. عصر علامه بلاغی.....	۵
۱-۱-۱. انقلاب عراق.....	۵
۱-۱-۲. فرقه وهابیت.....	۸
۱-۱-۳. فرقه بابیت و بهائیت.....	۱۱

- ۱-۱-۴. رویکردهای تبشیری..... ۱۴
- ۱-۱-۴-۱. وسایل و ابزارهای تبشیر..... ۱۵
- ۱-۱-۴-۲. افتراءات مبشران..... ۱۶
- ۲-۱. زندگی‌نامه علامه بلاغی..... ۱۸
- ۱-۲-۱. زندگی شخصی و اجتماعی..... ۱۸
- ۱-۲-۱-۱. اسم و نسب..... ۱۸
- ۱-۲-۲-۱. زمان و مکان تولد..... ۱۹
- ۱-۲-۳-۱. خاندان بلاغی..... ۲۰
- ۱-۲-۴-۱. مراحل زندگی و سفرها..... ۲۰
- ۱-۲-۵-۱. وفات..... ۲۱
- ۱-۲-۶-۱. ویژگی‌های شخصیتی و اخلاقی..... ۲۲
- ۱-۲-۷-۱. ویژگی‌های اجتماعی..... ۲۴
- ۱-۲-۲-۱. زندگی علمی..... ۲۷
- ۱-۲-۲-۱-۱. اساتید..... ۲۷
- ۱-۲-۲-۱-۲. شاگردان..... ۲۸
- ۱-۲-۲-۳-۱. تألیفات..... ۲۹
- ۱-۲-۲-۴-۱. ویژگی علمی..... ۳۳

فصل دوم: بررسی روش تفسیری علامه بلاغی در آلاءالرحمن

- ۱-۲. مقدمه..... ۳۶
- ۲-۲. تجزیه و تحلیل عنوان..... ۳۷

- ۳۷..... ۱-۲-۲ مفهوم «روش».....
- ۳۷..... ۲-۲-۲ مفهوم «روش‌شناسی».....
- ۳۸..... ۳-۲-۲ مفهوم «تفسیر».....
- ۳۸..... ۴-۲-۲ مفهوم «روش تفسیر قرآن».....
- ۳۹..... ۳-۲ انواع روش‌های تفسیری قرآن.....
- ۴۰..... ۴-۲ روش تفسیری علامه بلاغی در آلاء الرحمن.....
- ۴۰..... ۱-۴-۲ تفسیر اثری.....
- ۴۰..... ۱-۱-۴-۲ اعتبار حدیث در تفسیر.....
- ۴۲..... ۲-۱-۴-۲ کاربرد روایات در تفسیر.....
- ۴۳..... ۱-۲-۱-۴-۲ تبیین معنای واژگان.....
- ۴۴..... ۲-۲-۱-۴-۲ تبیین مراد از آیات.....
- ۴۹..... ۳-۲-۱-۴-۲ بیان معنای باطنی و تأویل آیات.....
- ۵۰..... ۳-۱-۴-۲ نقد حدیث.....
- ۵۱..... ۱-۳-۱-۴-۲ نقد سندی.....
- ۵۴..... ۲-۳-۱-۴-۲ نقد متنی.....
- ۵۴..... ۱-۲-۳-۱-۴-۲ عرضه بر قرآن.....
- ۵۵..... ۲-۲-۳-۱-۴-۲ عرضه بر سنت.....
- ۵۷..... ۳-۲-۳-۱-۴-۲ عرضه بر مسلمات تاریخی.....
- ۶۱..... ۴-۲-۳-۱-۴-۲ مخالفت نداشتن با واقعیات.....
- ۶۲..... ۵-۲-۳-۱-۴-۲ عدم اضطراب متن.....
- ۶۴..... ۶-۲-۳-۱-۴-۲ توجه به مقتضیات زمانه.....

- ۶۶..... ۲-۴-۱-۳-۳-۱-۴-۲ شهرت حدیث
- ۶۷..... ۲-۴-۲. تفسیر اجتهادی
- ۶۸..... ۲-۴-۲-۱. تفسیر قرآن به قرآن
- ۶۹..... ۲-۴-۲-۱-۱. تفسیر آیه به آیه
- ۷۱..... ۲-۴-۲-۱-۲. بهره‌گیری از سیاق
- ۷۷..... ۲-۴-۲-۱-۳. تفسیر موضوعی
- ۷۹..... ۲-۴-۲-۲. تفسیر ادبی
- ۸۰..... ۲-۴-۲-۲-۱. تفسیر مفردات
- ۸۳..... ۲-۴-۲-۲-۱-۱. مباحث واژه‌شناسی
- ۸۴..... ۲-۴-۲-۲-۱-۱-۱. مترادف یا عدم مترادف میان دو واژه
- ۸۵..... ۲-۴-۲-۲-۱-۱-۱. فروق اللغة
- ۸۷..... ۲-۴-۲-۲-۱-۱-۲. اضداد
- ۸۸..... ۲-۴-۲-۲-۱-۲. نقد آراء دیگران
- ۹۲..... ۲-۴-۲-۲-۲. قواعد صرف و نحو
- ۹۸..... ۲-۴-۲-۲-۳. قواعد بلاغی
- ۱۰۷..... ۲-۴-۲-۳. تفسیر فقهی
- ۱۱۶..... ۲-۴-۲-۴. تفسیر کلامی
- ۱۱۷..... ۲-۴-۲-۱. توحید
- ۱۱۷..... ۲-۴-۲-۱-۱. نفی شرک
- ۱۲۳..... ۲-۴-۲-۱-۲. تنزیه
- ۱۲۶..... ۲-۴-۲-۲-۲. عدل الهی

- ۱۳۰.....نبوت. ۳-۴-۲-۴-۲
- ۱۳۶.....ولایت. ۴-۴-۲-۴-۲
- ۱۴۱.....معاد. ۵-۴-۲-۴-۲
- ۱۴۳.....تفسیر اجتماعی. ۵-۲-۴-۲
- ۱۴۹.....پاسخ‌گویی به شبهات زمانه. ۱-۵-۲-۴-۲
- ۱۵۴.....میزان توجه مفسر به تبشیر. ۱-۱-۵-۲-۴-۲
- ۱۵۷.....تفسیر تاریخی. ۶-۲-۴-۲
- ۱۵۹.....مباحث تاریخی مربوط به پیامبران گذشته و امت‌های پیشین. ۱-۶-۲-۴-۲
- ۱۶۱.....مباحث تاریخی جامعه جاهلی پیش از اسلام. ۲-۶-۲-۴-۲
- ۱۶۲.....مباحث تاریخی مربوط به پیامبر اسلام و جامعه اسلامی. ۳-۶-۲-۴-۲
- ۱۶۵.....تفسیر علمی. ۷-۲-۴-۲

فصل سوم: بررسی مباحث علوم قرآنی در آلاء الرحمن

- ۱۷۰.....تعریف «علوم قرآنی». ۱-۳
- ۱۷۲.....مباحث علوم قرآنی در آلاء الرحمن. ۲-۳
- ۱۷۳.....اعجاز قرآن. ۱-۲-۳
- ۱۷۴.....تعریف معجزه. ۱-۱-۲-۳
- ۱۷۵.....حکمت تنوع معجزات. ۲-۱-۲-۳
- ۱۷۶.....حکمت گزینش قرآن به عنوان معجزه برای عرب‌زبان‌ها. ۳-۱-۲-۳
- ۱۷۸.....امتیازات قرآن بر سایر معجزات. ۴-۱-۲-۳
- ۱۸۲.....وجوه اعجاز قرآن. ۵-۱-۲-۳

- ۱۸۲.....اعجاز قرآن از جهت تاریخ.....۱-۵-۱-۲-۳
- ۱۸۴.....اعجاز قرآن از جهت احتجاج و استدلال.....۲-۵-۱-۲-۳
- ۱۸۵.....اعجاز قرآن از جهت نداشتن اختلاف و تناقض.....۳-۵-۱-۲-۳
- ۱۸۶.....اعجاز قرآن از جهت قانون‌گذاری عادلانه و نظام اجتماعی.....۴-۵-۱-۲-۳
- ۱۸۷.....اعجاز قرآن از جهت آموزه‌های اخلاقی.....۵-۵-۱-۲-۳
- ۱۸۹.....اعجاز قرآن از جهت علم غیب.....۶-۵-۱-۲-۳
- ۱۹۱.....تحریف ناپذیری قرآن.....۲-۲-۳
- ۱۹۱.....جمع قرآن و مصونیت آن در مرحله‌ی تدوین.....۱-۲-۲-۳
- ۱۹۴.....بررسی شبهات تحریف.....۲-۲-۲-۳
- ۱۹۴.....اضطراب روایات جمع قرآن.....۱-۲-۲-۲-۳
- ۱۹۶.....ادعای حذف برخی آیات و سور در منابع اهل سنت.....۲-۲-۲-۲-۳
- ۱۹۶.....آیه‌ی ساختگی سوال وادیان.....۱-۲-۲-۲-۲-۳
- ۲۰۰.....آیه‌ی ساختگی رجم.....۲-۲-۲-۲-۲-۳
- ۲۰۳.....دو سوره‌ی ساختگی قنوت.....۳-۲-۲-۲-۲-۳
- ۲۰۵.....بررسی کتاب «فصل الخطاب».....۳-۲-۲-۲-۳
- ۲۰۵.....انتساب قول تحریف به شیعه.....۱-۳-۲-۲-۲-۳
- ۲۰۷.....رد انتساب قول تحریف به شیعه.....۱-۱-۳-۲-۲-۲-۳
- ۲۱۱.....بررسی روایات تحریف موجود در فصل الخطاب.....۲-۳-۲-۲-۲-۳
- ۲۱۱.....بررسی سندی.....۱-۲-۳-۲-۲-۲-۳

- ۲۱۲..... بررسی متنی. ۲-۲-۳-۲-۲-۲-۳
- ۲۱۷..... قرائت. ۳-۲-۳
- ۲۱۸..... متواتر و واحد بودن قرائت قرآن. ۱-۳-۲-۳
- ۲۱۹..... بررسی سندی و متنی روایات قرائت هفت گانه. ۲-۳-۲-۳
- ۲۲۱..... بررسی حدیث سبعة احرف. ۳-۳-۲-۳
- ۲۲۴..... مباحث مربوط به قرائت، ذیل آیات. ۴-۳-۲-۳
- ۲۲۵..... تناسب آیات و سور. ۴-۲-۳
- ۲۲۶..... دیدگاه علامه بلاغی درباره‌ی تناسب آیات و سور. ۱-۴-۲-۳
- ۲۲۹..... بررسی تناسب آیات ذیل تفسیر آیات. ۲-۴-۲-۳
- ۲۳۲..... نسخ. ۵-۲-۳
- ۲۳۲..... انواع نسخ در قرآن. ۱-۵-۲-۳
- ۲۳۳..... دیدگاه علامه بلاغی درباره اقسام نسخ. ۲-۵-۲-۳
- ۲۴۳..... انشاء. ۶-۲-۳
- ۲۴۷..... قصه در قرآن. ۷-۲-۳
- ۲۴۸..... واقعی یا تمثیلی بودن قصه‌های قرآن. ۱-۷-۲-۳
- ۲۵۰..... هدف از قصه در قرآن. ۲-۷-۲-۳
- ۲۵۰..... اثبات و حیانی بودن قرآن و اثبات رسالت پیامبر اکرم (ص). ۱-۲-۷-۲-۳
- ۲۵۱..... پند و موعظه به بشریت (هدف تربیتی). ۲-۲-۷-۲-۳
- ۲۵۲..... اسرائیلیات. ۳-۷-۲-۳
- ۲۵۴..... علم اسباب نزول. ۸-۲-۳
- ۲۵۸..... معتبر بودن عموم لفظ و نه خصوص سبب. ۱-۸-۲-۳

- ۲۶۰..... ۹-۲-۳ محکم و متشابه.....
- ۲۶۲..... ۱-۹-۲-۳ علم به تاویل آیات متشابه.....
- ۲۶۵..... ۲-۹-۲-۳ چگونگی فهم آیات متشابه.....
- ۲۶۵..... ۱۰-۲-۳ مبهمات القرآن.....
- ۲۷۲..... ۱۱-۲-۳ معرب القرآن.....
- ۲۷۵..... ۱۲-۲-۳ وجوه و نظائر.....
- ۲۷۸..... ۳-۳ نوآوری در مباحث علوم قرآنی.....
- ۲۷۸..... ۱-۳-۳ نوآوری در مبحث «اعجاز».....
- ۲۸۲..... ۲-۳-۳ نوآوری در مبحث «تحریف‌ناپذیری قرآن».....
- ۲۸۶..... ۳-۳-۳ نوآوری در مبحث «قرائت».....
- ۲۸۸..... نتایج تحقیق.....
- ۲۹۳..... فهرست منابع و مآخذ.....
- ۳۰۶..... چکیده انگلیسی.....

مقدمه

تفسیر از روزگار پیامبر(ص) شروع شده و در گذرگاه تاریخ، جهت‌گیری‌های مختلفی داشته و به لحاظ تدوین جنبه‌ها، چه از لحاظ کمی و چه از لحاظ کیفی در شیعه و اهل سنت دارای تحول شده‌است.

از نمونه‌های ارزنده‌ی این نوع نگاه تحول یافته، هم در علوم قرآنی و هم در تحقیق خود تفسیر، «*آلاء الرحمن فی تفسیر القرآن*» تالیف شیخ محمد جواد بلاغی است.

این تفسیر با وجود اینکه بخشی از قرآن (از ابتدای قرآن تا آیه ۵۷ سوره نساء و آیه ۶ سوره مائده) را شامل می‌شود، اما از موقعیت و جایگاه قابل توجهی برخوردار است؛ هم به جهت «پرداختن به علوم قرآنی در مقدمه آن» و هم به لحاظ «اختصارنویسی و گزیده‌گویی متن».

در تحقیق حاضر، علاوه بر نگاهی گذرا به عصر و زندگی‌نامه‌ی علامه بلاغی، به روش تفسیری ایشان، همچنین دیدگاه‌های ایشان درباره‌ی علوم قرآنی در *آلاء الرحمن*، خواهیم پرداخت.

- پیشینه تحقیق

درباره بررسی روش تفسیری علامه بلاغی در *آلاء الرحمن*، مهم‌ترین اثری که نگارش یافته است، رساله «البلاغی مفسراً» نگاشته‌ی علی رمضان الاوسی^۱ است؛ علاوه بر اینکه این رساله به زبان عربی

^۱ الاوسی، علی رمضان، البلاغی مفسراً، دانشگاه تهران، رساله‌ی دکترای، به راهنمایی: سید محمدباقر حجتی، ۱۳۷۴ش.

است، پرداختن به دو مبحث روش تفسیری و گرایش تفسیری بر اساس چند کتاب از علامه بلاغی و نه فقط *آلاء الرحمن*، سبب شده است مباحث مربوط به روش تفسیری *آلاء الرحمن* در این رساله صفحات کمی را به خود اختصاص دهد.

اثر دیگری که درباره‌ی *آلاء الرحمن* نگاشته شده است، پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد، با عنوان «دیدگاه‌های علوم قرآنی در *آلاء الرحمن*» نوشته‌ی امیر اشرفی است^۱ که تنها به مباحث علوم قرآنی پرداخته است.

البته هم‌زمان با نگارش تحقیق حاضر، کنگره‌ای در بزرگداشت علامه بلاغی برگزار شده است؛ مسئولان این کنگره، مقالات متعددی با موضوعات مرتبط به آثار و اقدامات علامه بلاغی را تدوین و جمع‌آوری کرده‌اند. در میان این مقالات، تنها یک مقاله درباره روش تفسیری علامه بلاغی وجود دارد و آن هم متشکل از چهار مبحث تفسیر ادبی، تفسیر لغوی، کاربرد روایات و کاربرد آیات قرآن در *آلاء الرحمن* است.

همچنین مقالاتی درباره علوم قرآنی در *آلاء الرحمن* نگارش یافته که همه این مقالات، درباره علوم قرآنی‌یی است که در مقدمه *آلاء الرحمن* آمده است و به علوم قرآنی‌یی که از ذیل تفسیر آیات می‌توان دریافت کرد، نپرداختند.^۲

– اهداف تحقیق

الف. شناساندن ابعاد شخصیتی علامه بلاغی.

ب. شناساندن روش تفسیری ایشان در *آلاء الرحمن*.

ج. بیان نظرات و آراء ایشان درباره برخی مباحث علوم قرآنی.

^۱ اشرفی، امیر رضا، دیدگاه‌های قرآنی علامه بلاغی در تفسیر *آلاء الرحمن*، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی: محمود رجیبی، ۱۳۷۸ ش.

^۲ مجموعه مقالات فارسی- قرآنی کنگره بین‌المللی علامه بلاغی، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، زمستان ۸۶.

د. بیان نگاه حل مساله ایشان به مسایل جامعه.

- سوالات اصلی تحقیق

۱. علامه بلاغی، *آلاء الرحمن* را بر اساس چه روشی سامان داده است؟
۲. بلاغی در تدوین این تفسیر، چه مقدار از فضای فرهنگی و عقیدتی روزگار خود اثر پذیرفته است؟
۳. آراء علوم قرآنی بلاغی چگونه است و از چه ویژگی‌ای برخوردار است و در آثار بعدی چه تاثیری داشته است؟

- فرضیه‌های تحقیق

- ۱- روش بلاغی در تفسیر، روش اجتهادی است و گرایش کلامی در آن قوی‌تر است.
- ۲- حرکت «تبشیری» و تبلیغات گسترده مسیحیان در آن روزگار، نوعی جهت‌گیری کلامی را در *آلاء الرحمن* تقویت کرده است.
- ۳- بلاغی به بخش‌هایی از علوم قرآنی در نهایت گزیده‌گویی و استواری پرداخته است. با نوآوری‌هایی در برخی مباحث علوم قرآنی مانند: اعجاز، تحریف و ...

- مواد و روش انجام تحقیق

در تبیین روش تفسیری علامه بلاغی، مقدمه و متن *آلاء الرحمن* مورد بررسی دقیق و فیش برداری قرار گرفت.